

Теоретичні аспекти визначення сутності інноваційного потенціалу

О. І. Карінцеваⁱ, П. С. Матвєєвⁱⁱ

Покращання стану економіки України в першу чергу залежить від розвитку інноваційного потенціалу підприємств та регіонів. Досвід економічно розвинених країн доводить, що рівень розвитку інноваційної сфери, зокрема науки, новітніх технологій, наукоємних галузей, підприємств, які впроваджують інновації, є ключовим фактором для визначення місця національної економіки на міжнародному ринку в умовах глобалізації. Стаття присвячена вивченню теоретичних аспектів сутності інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання. Огляд сучасних наукових підходів щодо тлумачення поняття «інноваційний потенціал» не дає можливості визначити єдиного способу його трактування. Також у статті проаналізовано сутність інноваційного потенціалу та визначено основні його складові, такі як ресурсна, результативна і внутрішня. На основі виявленої проблеми відсутності єдності поглядів у розумінні категорії «інноваційного потенціалу» було запропоноване власне узагальнене визначення цього поняття.

Ключові слова: інновація, поняття, потенціал, розвиток, складова, сутність.

УДК 330.341.1

JEL коди: A11, O12, O31

Вступ. Подолання економічної кризи, в якій опинилася Україна, і поступове відновлення зростання економіки насамперед неможливе без якісних перетворень в інноваційній сфері. Переорієнтація українських підприємств на європейський ринок зумовлює в першу чергу необхідність підвищення конкурентоспроможності продукції, що можливо лише із впровадженням інновацій. Саме підприємства, які функціонують на основі інноваційного підходу, мають можливість завоювати лідерські позиції на ринку, досягти високих темпів розвитку, скоротити рівень затрат і отримати високі показники прибутку. Важливість розвитку інноваційного потенціалу підприємств та регіонів у цілому для сучасної економіки України неможливо переоцінити. Адже саме завдяки впровадженню інновацій може бути відновлена економіка і досягнуте її зростання вже найближчими роками.

Постановка проблеми. Наявність великої кількості варіантів визначення поняття «інноваційний потенціал» усуває можливість узагальненого трактування цієї категорії. Суперечність щодо тлумачення цього терміна інноваційної теорії виникає через відсутність єдності поглядів на розкриття його змісту. Це зумовлює актуальність узагальнення дефініції поняття «інноваційний потенціал» та визначення його складових.

Проблемам різних аспектів інноваційної діяльності підприємств та регіонів, зокрема визначенню поняття «інноваційний потенціал», присвячені дослідження іноземних та вітчизняних вчених: А. В. Гриньова [4], Б. В. Буркинського [3], П. Т. Бубенка [1],

ⁱ Карінцева Олександра Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету;

ⁱⁱ Матвєєв Павло Сергійович, аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету.

© О. І. Карінцева, П. С. Матвєєв, 2015.



В. І. Захарченка [8], С. М. Ілляшенка [9], Л. І. Федулової [13], А. Л. Масалова [11], М. Г. Данько [5], Д. І. Кокуріна [10] та ін. Але на цей момент відчувається відсутність єдності у поглядах сучасних авторів щодо тлумачення поняття «інноваційний потенціал».

Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень щодо сутності інноваційного потенціалу підприємств та регіонів, а також надання власного визначення зазначеному поняттю.

Результати дослідження. Розвиток інноваційного потенціалу підприємств і регіонів є складовою розвитку інноваційного потенціалу економіки країни і важливою частиною відтворення виробничих відносин, які полягають в оновленні основних фондів, удосконаленні організації їх використання як на етапі формування, так і під час науково-технічної підготовки виробництва, в розвитку трудового потенціалу, в покращанні взаємовідносин із зовнішнім середовищем, зокрема з органами державного управління і регулювання економіки, а також шляхом інституційних змін.

Поняття інноваційного потенціалу нещодавно увійшло до економічної науки як економічна категорія, але в сучасній літературі, зокрема й українській, відсутнє однозначне його визначення. Більшість авторів свою увагу зосереджують на окремих сторонах інноваційного потенціалу, тому в літературі наведені специфічні визначення, мало пов'язані між собою. Розглянемо деякі з них (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування науковою думкою терміна «інноваційний потенціал» в економіці

Автор	Визначення
1	2
Буркинський Б. В.	Інноваційний потенціал – сукупність кадрових, науково-дослідницьких, матеріальних, ринкових, інтелектуальних, інформаційних, фінансових ресурсів (потенціалів), які потрібні для інноваційної діяльності, тобто безпосередньо беруть участь у інноваційному процесі, метою якого є задоволення потреб економіки та суспільства у нових або вдосконалених видах продукції або послуг і підвищення конкурентоспроможності регіону та країни загалом [3]
Гриньов А. В.	Інноваційний потенціал – сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [4]
Данько М. Г.	Інноваційний потенціал – це накопичення визначеної кількісної інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції [5]
Джаїн І. О.	Інноваційний потенціал – це сукупна здатність науково-практичних знань і практичного досвіду, які є в розпорядженні суспільства на сучасному етапі його розвитку [6]

Продовження табл.1

1	2
Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні»	Інноваційний потенціал – це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [7]
Захарченко В. І.	Інноваційний потенціал – узагальнювальна характеристика рівня наукового забезпечення виробництва: науки, техніки, технології, інженерної справи, виробничого досвіду, можливостей і ресурсів (у тому числі науково-технічних кадрів), які є у розпорядженні підприємства для вирішення науково-технічних проблем [8]
Кокурін Д. І.	Інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, які можуть бути приведені в дію для досягнення цілей економічних суб'єктів [10]
Масалов А. Л.	Інноваційний потенціал – це категорія особливого змісту, що містить не лише інноваційні ресурси та механізм їх використання в організаційно-господарській системі, а й активність інноваційних процесів у регіональній економіці [11]
Носова О. В.	Інноваційний потенціал – це сукупність наявних у країні інтелектуальних, технологічних, науково-виробничих ресурсів із відповідним інфраструктурним забезпеченням, здатними продукувати нові знання, та ефективний механізм комерціалізації останніх [12]
Федулова Л. І.	Інноваційний потенціал організації – це міра її готовності виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін [13]

Таким чином, існують різні підходи до визначення цього поняття. Деякі автори акцентують увагу на наявності ресурсів у процесі господарювання економічних суб'єктів, інші – на можливості їх використання. Однак більшість використовує так званий ресурсний підхід, тобто представляє інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, виділяючи такі елементи, як кадрова, наукова, інформаційно-комунікаційна, технологічна, ринкова, екологічна й фінансово-економічна складові. Особливо виділяється фінансово-економічна складова, що утворює сукупність фінансових ресурсів, які використовуються безпосередньо для ведення інноваційної діяльності, і виконує роль кількісної оцінки цих ресурсів. Усі складові повинні бути узгоджені між собою і виконувати відповідні функції згідно з механізмом їх використання. Фінансово-економічна складова інноваційного потенціалу, наприклад, забезпечує надходження коштів для здійснення інноваційних процесів, стимулює і створює відповідне середовище для розроблення і впровадження інновацій, впливає на тематику інноваційних проектів відповідно до потреб розвитку самої інноваційної сфери, сприяє ефективному формуванню витрат на інновації.

До інноваційного потенціалу також можна віднести поняття, що характеризує внутрішню спроможність інноваційного середовища, в якому перебуває підприємство, здійснювати цілеспрямовану діяльність із залучення необхідних виробничих ресурсів, із їх подальшим перетворенням для формування інноваційного продукту. Також необхідно враховувати й економічні чинники зовнішнього середовища, що впливають на інноваційний потенціал, такі, як державна інноваційна політика, кредитна політика, конкурентні стратегії споживачів.

Для розвитку і становлення інноваційної діяльності як нової галузі науки насамперед необхідні розробки нових системних понять, які надали б можливість комплексно окреслити всі її аспекти в цілому й зробити наголос на найбільш важливих її основах. Поняття «інноваційний потенціал» із початку 80-х років ХХ ст. стало концептуальним відображенням феномену інноваційної діяльності, проте рівень його методологічного і теоретичного дослідження вітчизняними і зарубіжними науковцями не дає можливості точно тлумачити його сутність, зменшуючи сфери його використання та ефект від становлення інноваційного потенціалу як економічної категорії.

На наш погляд, помилково ототожнювати інноваційний потенціал із науково-технічним і розуміти під цим поняттям накопичену певну кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції [5]. Безсумнівно, це пов'язані поняття. Проте між ними є значні відмінності, головна з яких полягає у тому, що на відміну від науково-технічного інноваційний потенціал включає не лише здатність створювати науково-технічні нововведення, але й успішно впроваджувати і застосовувати їх у виробництві і реалізації товарів і послуг. Тому науково-технічний потенціал хоча і є дуже важливою, але лише однією зі складових інноваційного потенціалу.

Інноваційний потенціал – це здатність до змін, покращання прогресу, це джерело розвитку. Тобто все те, що веде до інноваційного розвитку, має інноваційний потенціал.

Важко не погодитися з тим, що інноваційний потенціал є сукупністю необхідних ресурсів для інноваційної діяльності і, власне, спроможністю до впровадження інновацій.

Таким чином, на нашу думку, під інноваційним потенціалом необхідно розглядати комплексну характеристику спроможності економічної системи до інноваційної діяльності та розвитку, використовуючи для цього усі необхідні ресурси, що є в наявності.

Сутність будь-якого процесу, явища, об'єкта найкраще розкрити через його функції. Зміст поняття «інноваційний потенціал» можна показати через його структуру, виділивши при цьому головні найважливіші компоненти. Найбільш обґрунтованим є підхід, що передбачає виділення трьох складових інноваційного потенціалу – ресурсної, результативної і внутрішньої.

Таким чином, структура інноваційного потенціалу представлена єдністю трьох його складових: ресурсної, внутрішньої, результативної, які співіснують, взаємно передбачають і обумовлюють одна одну та виявляються у використанні як «триєдина сутність». Так, ресурсна складова інноваційного потенціалу залежить від можливостей використання кожного одиничного господарського ресурсу в інноваційному процесі. Інтенсифікація інноваційної діяльності дозволяє підвищити ефективність використання ресурсної складової, а отже, і інноваційного потенціалу в цілому. Головним принципом виділення ресурсних елементів потенціалу є їх функціональна роль в інноваційному процесі. Ця складова включає матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, людські ресурси, які, у свою чергу, теж поділяються на частини, що існують в безпосередньому зв'язку та взаємозалежності. Кожна зі складових відіграє важливу роль, впливаючи на якісну та кількісну оцінку інноваційного потенціалу [12].

Матеріально-технічні ресурси, які є «речовинною основою», визначають техніко-технологічну базу потенціалу, що згодом буде впливати на масштаби й темпи інноваційної діяльності. У свою чергу, самі вони формуються в галузях, що виготовляють засоби виробництва, які шляхом застосування нових технологій закладають у них потенційні можливості, реалізовані або нереалізовані згодом.

Наступним компонентом ресурсної складової є інформаційний ресурс – це такі її активні форми, як бази знань, моделі, алгоритми, програми, проекти і т. ін. Такий вид ресурсів, на відміну від інших, майже практично невичерпний.

Людський ресурс (капітал, фактор) – це сукупність проінвестованих суспільством доцільних виробничих і наукових навичок, знань, можливостей, якими володіє людина, які їй належать, не віддільні від неї і практично такі, що використовуються в повсякденному житті.

Внутрішня складова інноваційного потенціалу – це так званий «важіль», що забезпечує дієздатність і ефективність роботи інших його елементів. Цю складову доцільно представити інститутами, тобто суб'єктами інноваційної діяльності, які забезпечують: внутрішні процеси інноваційної діяльності (винахід і виробництво нового продукту); безпосереднє впровадження нових технологій; взаємозв'язок об'єкта дослідження (підприємства) як із наукою, яка надає прогресивні ідеї і вже оформлені інноваційні розробки, так і з ринком, який споживає готовий продукт, а також методами, засобами організації управління перебігу інноваційного процесу [12].

Внутрішня (суб'єктна) складова інноваційного потенціалу підприємства містить такі елементи:

- управлінський потенціал – це навички і здібності керівників усіх рівнів менеджменту до формування, організації, створення належних умов для функціонування і розвитку соціально-економічної системи підприємства. В узагальненому вигляді управлінський потенціал є інтеграцією функціонально-структурних і нематеріальних елементів;
- потенціал організаційної структури управління – загальнокорпоративний управлінський (формальний і неформальний) механізм функціонування підприємства, який втілює рівень організації функціональних елементів системи і характер взаємозв'язків між ними;
- маркетинговий потенціал – це максимальна можливість підприємства до систематизованого і планомірного спрямування всіх його функцій (визначення потреб і попиту, організації виробництва, продажу та обслуговування після продажу) на задоволення потреб споживачів і використання потенційних ринків збуту. У структурі маркетингового потенціалу окремо виділяють логістичний ресурс;
- логістичний потенціал підприємства можна визначити як максимальну продуктивність (функціональну спроможність) системно інтегрованих підрозділів, які охоплюють усі види діяльності щодо переміщення у просторі і руху в часі: переміщення співробітників, розміщення їх по службових приміщеннях, переміщення за часовим графіком; матеріалів і готових виробів – транспортування, складування, збереження, сортування і перерозподіл; енергетичних та інформаційних потоків – передавання, обробка, збереження і трансформація.

Результативна складова відображає результат реалізації існуючої можливості, тобто той реальний фактичний інноваційний продукт, отриманий в інноваційному процесі, тобто досягнений рівень потенціалу.

Важливість цієї складової, її доцільність відособленого виділення підтверджується тим, що її збільшення, у свою чергу, сприяє розвитку інших складових (наприклад, ресурсної). Інакше кажучи, результативна складова, сама будучи результатом кількісної і якісної зміни, обумовлює зростання інноваційного потенціалу системи (суб'єкта господарювання).

Результативна складова інноваційного потенціалу являє собою цільову характеристику цієї категорії, що проявляється в потоках інноваційної продукції, головним чином забезпечуючи його відтворення.

Отже, для розвитку інноваційного потенціалу на практиці необхідно знати і розуміти його теоретичні аспекти, а саме сутність і напрямки розвитку.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Підсумовуючи наведені вище пропозиції, можна відзначити відсутність єдності сучасних підходів у науковому тлумаченні поняття «інноваційний потенціал».

Враховуючи велику кількість варіантів трактування поняття «інноваційний потенціал», що призводить до суперечності у розумінні цієї категорії, було запропоновано власне визначення, що, на нашу думку, найповніше розкриває зміст відповідного поняття.

Наведені у роботі теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані у подальших дослідженнях, метою яких буде повніше розкриття сутності інноваційного потенціалу, зокрема дослідження середовища впровадження інноваційного розвитку і методів оцінки інноваційного потенціалу.

Література

1. Бубенко, П. Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку: моногр. / П. Т. Бубенко. – Х. : НТУ «ХП», 2002. – 316 с.
2. Біловодська, О. А. Аналіз та оцінка інноваційного потенціалу регіону як основа підвищення його конкурентоспроможності / О. А. Біловодська, О. Ф. Грищенко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4. – Т. 2. – С. 195–203.
3. Буркинський, Б. В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону: наукове видання. / Б. В. Буркинський. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2007. – 140 с.
4. Гриньов, А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов – Х. : ВД «НЖЕК», 2003. – 308 с.
5. Данько, М. Г. Інноваційний потенціал у промисловості України / М. Г. Данько // Економіст. – 1999. – № 10. – С. 26–32.
6. Джаин, И. О. Оценка трудового потенциала: монография / И. О. Джаин. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2002. – 250 с.
7. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 7. – С. 5–11.
8. Захарченко, В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. / В. І. Захарченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 448 с.
9. Ілляшенко, С. М. Управління інноваційним розвитком: навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми : Університетська книга, 2005. – 324 с.
10. Кокурин, Д. И. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2001. – 576 с.
11. Масалов, А. Л. Инновационный тип развития / А. Л. Масалов. // Журнал для акционеров. – 1999. – № 9. – С. 12–16.
12. Носова, О. В. Национальна економіка : навч. посібник за заг. ред. О. В. Носової. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 512 с.
13. Федулова, Л. І. Менеджмент організацій: підручник за заг. ред. Л. І. Федулової. – К. : Либідь, 2004. – 448 с.

Отримано 22.04.2015 р.

Теоретические аспекты определения сущности инновационного потенциала

АЛЕКСАНДРА ИВАНОВНА КАРИНЦЕВА*,
ПАВЕЛ СЕРГЕЕВИЧ МАТВЕЕВ**

* кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и бизнес-администрирования Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: niko_kha@ukr.net

** аспирант кафедры экономики и бизнес-администрирования
Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: mps0508@ukr.net

Улучшение состояния экономики Украины в первую очередь зависит от развития инновационного потенциала предприятий и регионов. Опыт экономически развитых стран доказывает, что уровень развития инновационной сферы, в частности науки, новейших технологий, наукоемких отраслей, предприятий, которые внедряют инновации, является ключевым фактором для определения места национальной экономики на международном рынке в условиях глобализации. Статья посвящена изучению теоретических аспектов сущности инновационного потенциала субъектов хозяйствования. Обзор современных научных подходов относительно толкования понятия «инновационный потенциал» не дает возможности определить единого способа его трактовки. Также в статье проанализирована сущность инновационного потенциала и определены основные его составляющие, такие как ресурсная, результативная и внутренняя. На основе выявленной проблемы отсутствия единства взглядов в понимании категории «инновационного потенциала» было предложено собственное обобщенное определение этого понятия.

Ключевые слова: инновации, понятие, потенциал, развитие, составляющие, сущность.

Mechanism of Economic Regulation, 2015, No 2, 23–30
ISSN 1726-8699 (print)

Theoretical Aspects of Defining the Essence of the Innovative Potential

OLEKSANDRA I. KARINTSEVA*,
PAVLO S. MATVIEIEV**

* *C.Sc. (Economics), Associate Professor,*
Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University,
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: niko_kha@ukr.net

** *Postgraduate Student Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University,*
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: mps0508@ukr.net

Manuscript received 22 April 2015

Improvement of state of the economy of Ukraine, first of all, depends on development of the innovation capacity of the enterprises and regions. Experience of economically developed countries proves that the level of development of the innovation sphere, in particular sciences, the latest

technologies, the knowledge-intensive industries, the enterprises which implement innovations is a key factor for determination of a place of national economy in international market in the conditions of globalization. This article is devoted to studying of theoretical aspects of essence of the innovation potential of subjects of managing. The overview of modern scientific approaches concerning interpretation of the concept «the innovation potential» does not give the chance to define a uniform method of its treatment. Also in article the essence of the innovation potential is analyzed and its main components such as are defined: resource, productive and internal. On the basis of the revealed problem of lack of unanimity of views in understanding of category of «the innovation potential» own generalized determination of this concept was offered.

Keywords: components, concept, development, essence, innovations, potential.

JEL Codes: A12, O11, O31

Tables: 1; References: 13

Language of the article: Ukrainian

References

1. Bubenko, P. T. (2002), “Regional aspects of innovation development”, Kharkiv, NTU “KPI”, 316. (In Ukrainian)
2. Bilovodska, O. A. (2008), “Analysis and evaluation of innovation potential of the region as the basis for increasing its competitiveness”, *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, 4, 195–203. (In Ukrainian)
3. Burkynskyy, B. V. (2007), “Innovative strategy in social and economic development of the region: scientific publication”, Odesa, IMEER NAS of Ukraine, 140. (In Ukrainian)
4. Hryniiov, A. V. (2003), “Innovative development of industrial enterprises: concept, methodology, strategic management”, Kharkiv, VD “INZHEK”, 308. (In Ukrainian)
5. Danko, M. H. (1999), “Innovative potential in industry of Ukraine”, *Ekonomist*, 10, 26–32. (In Ukrainian)
6. Dzhain, I.O. (2002), “Assessment of the labour potential: monograph”, Sumy, ITD “Universitetskaia kniha”, 250. (In Russian)
7. (2003), “The law of Ukraine About priority directions of innovation activity in Ukraine”, *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, 7, 5–11. (In Ukrainian)
8. Zakharchenko, V. I. (2012), “Innovative management: theory and practice in the transformation of Economics: study guide”, Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury, 448. (In Ukrainian)
9. Illiashenko, S. M. (2005), “Management of innovative development: study guide”, Sumy, Universytetska knyha, 324. (In Ukrainian)
10. Kokurin, D. I. (2001), “Innovative activitie”, Moscow, Ekzamen, 112. (In Russian)
11. Masalov, A. L. (1999), “The innovative type of development”, *Zhurnal dlia aktyonerov*, 12–16. (In Russian)
12. Nosova, O. V. (2013), “National economy: study guide”, Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury 512. (In Ukrainian)
13. Fedulova, L. I. (2004), “Management of organizations : textbook”, Kyiv, Lybid, 448. (In Ukrainian)